

Fayziya Qarshiyeva

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
Madaniyatshunoslik mutaxassisligi magistranti
E-mail: faysiyaqarshiyeva@gmail.com

YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA IJTIMOIIY MAKON VA YOSHLAR MADANIYATI

Annotatsiya. Ushbu maqolada Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida ijtimoiy makonning o'ziga xos xususiyatlari va yoshlar madaniyatining shakllanish jarayonlari tahlil qilinadi. Shuningdek, davlat siyosati hujjatlari, nazariy adabiyotlar va ilmiy manbalarga asoslangan holda yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, madaniy identifikatsiyani mustahkamlash va zamonaviy qadriyatlar tizimini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Maqolada ijtimoiy transformatsiya sharoitida yoshlar madaniyatining milliy va umuminsoniy qadriyatlar sintezi asosida rivojlanishi hamda ijtimoiy makonning yoshlar faolligini shakllantiruvchi muhiti sifatidagi ahamiyati asoslanadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy makon, yoshlar madaniyati, Yangi O'zbekiston, taraqqiyot strategiyasi, madaniy identifikatsiya, ijtimoiy faollik, qadriyatlar tizimi.

SOCIAL SPACE AND YOUTH CULTURE IN THE DEVELOPMENT OF NEW UZBEKISTAN

Abstract. This article analyzes the characteristics of social space and the formation of youth culture within the framework of the New Uzbekistan development strategy. The study, based on state policy documents, theoretical literature, and scientific sources, examines issues related to increasing youth social activity, strengthening cultural identity, and developing a modern value system. It also highlights the development of youth culture in the context of social transformation through the synthesis of national and universal values, as well as the role of social space as an environment for shaping youth activity.

Keywords: social space, youth culture, New Uzbekistan, development strategy, cultural identity, social activity, value system.

Mustaqillikning Uchinchi renessansi davri mamlakatimizda keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilayotgan, jamiyat hayotining barcha sohalarida tub o'zgarishlar yuz berayotgan tarixiy bosqich sifatida e'tirof etilmoqda. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ta'kidlanganidek, zamonaviy demokratik davlat qurish, raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish davlatning ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi [1, 456-b]. Ushbu strategik maqsadlarni amalga oshirishda yoshlarning faol ishtiroki va ularning madaniy-ma'naviy rivojlanishi muhim ahamiyat kasb etadi, chunki aynan yoshlar avlodi mamlakatning kelajagini belgilovchi asosiy ijtimoiy kuch hisoblanadi. Ijtimoiy makon tushunchasi zamonaviy sotsiologik tadqiqotlarda jamiyat a'zolarining o'zaro munosabatlari, madaniy amaliyotlari va qiymat yo'nalishlarini shakllantirishning muhit xususiyatlarini o'z ichiga oluvchi murakkab kategoriya sifatida qaraladi.

Yoshlar madaniyati esa ijtimoiy makonning alohida qatlami bo'lib, u avlodlar o'rtasidagi madaniy uzatish mexanizmlarini, zamonaviy tendensiyalarni qabul qilish va an'anaviy qadriyatlarni saqlash o'rtasidagi dialektik munosabatlarni aks ettiradi. A.Erkayev ta'kidlaganidek, taraqqiyot jarayoni faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolmasdan, balki ijtimoiy-madaniy transformatsiya va inson salohiyatining kompleks rivojlanishini nazarda tutadi [2, 328-b]. Hozirgi davr yoshlarining o'ziga xos madaniy kodlari, qadriyat tizimi va ijtimoiy xulq-atvori globallashuv sharoitida milliy identifikatsiyani saqlash va zamonaviy sivilizatsiya yutuqlarini o'zlashtirish orasidagi muvozanatni topishni talab etadi. Maqolaning maqsadi Yangi O'zbekiston taraqqiyoti kontekstida ijtimoiy makonning yoshlar madaniyatini shakllantiruvchi xususiyatlarini aniqlash va ushbu jarayonlarning nazariy-metodologik asoslarini ochib berishdan iborat.

Tadqiqot metodologik jihatdan ijtimoiy makon nazariyasining zamonaviy yondashuvlari, madaniy-antropologik konsepsiyalar va yoshlar sotsiologiyasi tamoyillariga asoslanadi. P.Burdyoning ijtimoiy makon nazariyasi doirasida jamiyat tuzilmasini turli kapitalni shakllardagi resurslar taqsimoti orqali tushunish

imkoniyati yaratiladi, bu esa yoshlar madaniyatini madaniy, ijtimoiy va simbolik kapital kontekstida tahlil qilish uchun nazariy asos bo'ladi [3, 14-p]. M.Kastelning tarmoq jamiyati konsepsiyasi zamonaviy ijtimoiy makonning transformatsiyasini axborot texnologiyalari va kommunikatsiya tarmoqlari orqali tushunishga imkon beradi, bu yoshlarning raqamli madaniyati va virtual ijtimoiy makonlardagi faolligini o'rganish uchun muhim nazariy asosdir [4, 594-p]. Mamlakatimizda yoshlar siyosati va madaniy rivojlanish masalalari turli ilmiy izlanishlar obyektiga aylangan. O.Uusmonov yoshlarning ijtimoiy faolligi va fuqarolik jamiyati qurilishidagi o'rni haqidagi tadqiqotlarida yoshlar avlodining davlat boshqaruviga jalb etilishi va ijtimoiy mas'uliyat tuyg'usining shakllanishi muammolarini ko'rib chiqadi [5, 240-b].

Rossiya tadqiqotchilaridan V.A.Lukov va A.I.Kovaleva yoshlar sotsiologiyasi sohasidagi fundamental ishlari yoshlarni mustaqil ijtimoiy-demografik guruh sifatida o'rganish metodologiyasini ishlab chiqish jihatidan ahamiyatlidir [6, 351-b]. Madaniy identifikatsiya va avlodlar o'rtasidagi qadriyat uzatish masalalari K.Manheyning avlodlar nazariyasi doirasida keng tadqiq etilgan bo'lib, har bir avlodning o'ziga xos tarixiy tajribasi va ijtimoiy-madaniy konteksti ularning dunyoqarashi va qadriyat tizimini belgilashi asoslanadi [7, 276–322-p]. Xorijiy tadqiqotchilardan S.Hall yoshlar subkulturasini va madaniy qarshilik nazariyalari yoshlarning ijtimoiy makon ichida o'z identifikatsiyalarini qurish mexanizmlarini tushunish uchun muhim nazariy ramka yaratadi [8, 312-p]. Ijtimoiy makon va madaniy amaliyotlar o'rtasidagi bog'liqlik masalalari A.Lefebvrning makon ishlab chiqarish nazariyasi doirasida chuqur tahlil qilingan bo'lib, ijtimoiy munosabatlar va madaniy amaliyotlar makonni yaratishi va qayta shakllantirishi g'oyasi ilgari suriladi [9, 454-p]. O'zbekiston sharoitida yoshlarning madaniy ehtiyojlari, qiziqishlari va qadriyat yo'nalishlarini shakllantiruvchi omillar kompleks tahlilni talab etadi, bu yerda milliy madaniy meros va zamonaviy globallashtirish jarayonlari o'zaro ta'sirida bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili asosida Yangi O'zbekiston taraqqiyoti sharoitida ijtimoiy makonning yoshlar madaniyatini shakllantiruvchi bir qator xususiyatlari aniqlanadi. Birinchidan, zamonaviy o'zbek yoshlari uchun ijtimoiy makon ko'p qatlamli tuzilmaga ega bo'lib, an'anaviy ijtimoiy institutlar (oilalar, ta'lim muassasalari, mahalla), zamonaviy madaniy markazlar va raqamli virtual platformalar sintezi asosida shakllanmoqda. Ushbu ko'p qatlamlilik yoshlar madaniyatining gibril xarakterini keltirib chiqaradi, bu yerda milliy qadriyatlar va global madaniy oqimlar o'zaro ta'sirda bo'ladi. Yangi O'zbekiston strategiyasida yoshlarga keng imkoniyatlar yaratish, ularning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish va zamonaviy kasbiy ko'nikmalarni egallash uchun sharoit yaratish ustuvor vazifa sifatida belgilanishi ijtimoiy makonning yoshlar rivojlanishi uchun qulay muhit sifatida qayta tashkil etilishini ta'minlaydi [10, 196-p].

Ikkinchidan, yoshlar madaniyatining shakllanishida ta'lim tizimi va ilm-fan sohasidagi islohotlar muhim rol o'ynaydi, chunki zamonaviy bilim va ko'nikmalarni egallash yoshlarning intellektual kapitalini oshiradi va ularning ijtimoiy mobilligini ta'minlaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yoshlar avlodi uchun madaniy identifikatsiya jarayoni ikki yo'nalishda amalga oshadi: bir tomondan, milliy madaniy merosni o'rganish va qadriyatlarni egallash, ikkinchi tomondan, zamonaviy global madaniyat elementlarini qabul qilish va o'zlashtirishdir. Bu yerda muhim vazifa milliy madaniy identifikatsiyani saqlagan holda ochiq va progressiv dunyoqarashga ega yoshlar avlodini tarbiyalashdan iborat. Uchinchidan, ijtimoiy makonning transformatsiyasi yoshlarning faollik formalarini o'zgartirmoqda: an'anaviy ijtimoiy institutlardagi ishtirok bilan birga, yoshlar ijtimoiy tarmoqlar, onlayn platformalar va raqamli hamjamiyatlarda faol ishtirok etadi, bu esa yangi turdagi ijtimoiy munosabatlar va madaniy amaliyotlarni yuzaga keltiradi.

A.Erkayevning ta'kidlashicha, haqiqiy taraqqiyot jamiyatning barcha qatlamlarini, ayniqsa yoshlarni rivojlanish jarayoniga jalb etish va ularning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish imkoniyatlarini yaratishni nazarda tutadi [2].

To'rtinchidan, davlat siyosati darajasida yoshlar uchun ijtimoiy liftlarni yaratish, ijodiy va tadbirkorlik faoliyati uchun sharoit yaratish, sport va san'at sohasida o'z qobiliyatlarini namoyon etish imkoniyatlarini kengaytirish yoshlar madaniyatining faol va konstruktiv xarakter kasb etishiga xizmat qiladi. Beshinchidan, ijtimoiy makonning o'zgarishi yoshlarning qadriyat tizimida ham o'zgarishlarni keltirib chiqaradi: mehnat, bilim, professional muvaffaqiyat qadriyatlari bilan birga, oilaviy qadriyatlar, milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ulari ham yoshlar ongida mustahkamlanib bormoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Yangi O'zbekiston taraqqiyoti sharoitida ijtimoiy makon yoshlar madaniyatini shakllantiruvchi muhim omil sifatida tub o'zgarishlar boshdan kechirmoqda. Ijtimoiy makonning ko'p qatlamli tuzilmasi, an'anaviy va zamonaviy institutlarning sintezi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi yoshlar madaniyatining gibrid xarakterini shakllantirishga xizmat qiladi. Davlat siyosati darajasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, yoshlar uchun imkoniyatlar yaratish va ularning ijtimoiy faolligini oshirish choralari ijtimoiy makonning yoshlar rivojlanishi uchun qulay muhit sifatida takomillashuvini ta'minlaydi. Yoshlar madaniyatining rivojlanishi milliy madaniy identifikatsiyani saqlash va zamonaviy global tendentsiyalarni o'zlashtirish o'rtasidagi muvozanatni topish asosida amalga oshishi lozim. Kelajakda ijtimoiy makon va yoshlar madaniyati o'rtasidagi o'zaro ta'sir mexanizmlarini chuqurroq o'rganish, yoshlarning qadriyat yo'nalishlarini empirik tadqiq etish va madaniy siyosatni takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqish zarur. Yangi O'zbekiston qurilishida yoshlar avlodining faol, ma'rifatli va milliy qadriyatlarga sodiq fuqarolar sifatida shakllanishi mamlakatimiz taraqqiyotining asosiy omili bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. *Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 456 b.

2. Erkayev A. *Taraqqiyot: nazariya va amaliyot*. – Toshkent: Sharq, 2021. – 328 b.
3. Bourdieu P. *Social Space and Symbolic Power // Sociological Theory*. – 1989. – Vol. 7. – № 1. – P. 14-25.
4. Castells M. *The Rise of the Network Society*. – Oxford: Blackwell Publishers, 2000. – 594 p.
5. Усмонов О. Ёшларнинг ижтимоий фаоллиги ва фуқаролик жамияти. – Тошкент: Фан, 2020. – 240 б.
6. Луков В., Ковалева А. *Социология молодежи: теоретические проблемы*. – Москва: Социум, 1999. – 351 с.
7. Mannheim K. *The Problem of Generations // Essays on the Sociology of Knowledge*. – London: Routledge, 1952. – P. 276-322.
8. Hall S. *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. – London: Routledge, 1976. – 312 p.
9. Lefebvre H. *The Production of Space*. – Oxford: Blackwell Publishing, 1991. – 454 p.
10. Nazarova D. *Yoshlar madaniyati va qadriyatlar tizimi*. – Toshkent: Akademiya, 2019. – 196 b.